

► Prof. EMILIA OANA UȘURELU

Liceul Teoretic „Gh. Vasilichi” - Cetate, Dolj

răim într-o epocă în care adevăratele valori culturale, tradițiile și obiceiurile populare se pierd treptat, iar noi dascălii avem datoria de a transmite generațiilor viitoare portul și folclorul, tradiția valorilor autentice ale istoriei românești. O țară fără istorie nu poate dăinui peste veacuri. Autori ca **Alecsandri, Eminescu, George Coșbuc, Ion Creangă, M. Sadoveanu** au scris despre neamul nostru românesc și ne-au îmbogățit spiritual, dăinuind peste generațiile viitoare în mintea urmașilor. Tradițiile sunt tezaurul sufletului românesc și avem obligația să le păstrăm și să le ducem mai departe fiindcă doar așa vom fi demni să viețuim pe plaiurile unde s-a zămislit neamul nostru alături de cuvinte românești...

„pe-un picior de plai, pe-o gură de rat”

Probabil că nimic altceva nu poate defini mai bine spiritul unui popor decât străvechile sale tradiții și obiceiuri. Călătorul vestic va fi surprins să descopere în România un loc plin de legende, mituri și tradiții păstrate de-a lungul secolelor. Definită dinăuntru ei, subiectiv, mitologia este o încercare globală de cunoaștere absolută a universului, deci o filosofie incluzând demersul mistic și o știință generală excluzând experimentul, și care se constituie în orice cultură primitivă, operând cu mijloace magice și manifestându-se prin adaptarea concretă epică a abstracțiilor și a fenomenelor superioare la situația psihosocială dată, ca și prin explicarea simbolică a acestora. Iată câteva din frumusețea tradițiilor românești ce se țin la sărbătorile calendaristice sau la momentele importante din viața românilor care au rolul de-a ne îmbia cu farmecul lor.

Sf. Dumitru este considerat patronul păstorilor. Este stăpân peste iama care vine. Dacă jumătate din an stăpânește **Sf. Gheorghe**, cealaltă jumătate este stăpânita de el. Întră căldura în pământ și **Gerila** începe a-și arăta colții; **Moșii de toamnă (Ajunul lui Sămedru)**: se face pomână, grâu fiert cu unt, lapte sau brânză. În unele colțuri oamenii fac în ajun un foc; se aduce un brad mare căruia i se dă foc. Femeile împart nuci, pâine, mere, covrigi. În același caz se fac mai multe focuri. Fiecare duce acasă un tăcuț pe care îl aruncă în livadă. Dacă la **Sămedru** este vreme aspră, iama va fi bună, toamna va fi lungă și frumoasă. Ziua intrării în Biserica a Fecioarei Maria, numită **Ovidenia, Obrejenia sau Vovidenia**, corespunde în Calendarul popular cu celebrarea unei năprasnice divinități a lupilor, **Filipul cel Schiop sau Filipul cel Mare** (21 noiembrie). Local, în Bucovina, se credea că în această zi s-ar fi născut Domnul Hristos. În noaptea de Ovidenie, când se credea că se deschide Cerul și vorbesc animalele, se priveghea la lumina unei lumânări încolăcite o străvechioaie de apă de leac. Tot atunci se făceau farmece și descânțec, se afla ursita, se efectuau observații și previziuni meteorologice. Pentru copiii morți neboțeați și pentru oamenii înecați și morți fără lumânare li se făceau în această zi praznice și li se împărțeau pomeni. Întrucât se credea că în noaptea de Ovidenie strigoiu circulau fără opreliște, se ungeau cu usturoi cercevele ferestrelor, tocurile ușilor, vatra și cuptorul care comunicau, prin fum, cu exteriorul. Pentru protecția vitelor împotriva animalelor sălbatice se interzicea orice activitate legată de prelucrarea lână și pieilor de animale. De la Ovidenie până la **Sângiorz**, femeilor le era interzis să mai spele rufele la rău.

Noaptea din ajunul **Sf. Andrei** este destinată unor obiceiuri, poate antecreștine, care să asigure protecție oamenilor, animalelor și gospodăriilor. Tărâni români le-au pus sub oblăduirea acestui sfânt, tocmai pentru că ele trebuie garantate de autoritatea și puterea sa. Ajunul Sf. Andrei este considerat unul dintre acele momente în care bariera dintre văzut și nevăzut se ridică. Clipa cea mai prielnică pentru a obține informații cu caracter de prospectare pentru anul care vine. De asemenea, **„Andreu” cap de iarnă** cum îl spun bucovinenii, permite interferența planurilor malefice cu cele benefice, lucrurile importante din existența oamenilor putând fi întoarse de la matca lor firească. Se crede că în această noapte, „umbra strigoiu” să fure „măna vacilor”, „mințile oamenilor” și „rodul livezilor”. Împotriva acestor primejdii, tărâmul român folosește ca principal element apotropaic (de apărare), usturoiul. În egală măsură, casa, grajdul, cotețele, ușile și ferestrele acestora sunt unse cu usturoi pisat, menit să alunge pătrunderea duhurilor rele la oameni și animale. În alte regiuni, în Sălaj de exemplu în ziua precedentă Sf. Andrei, fetele care erau de maritat pregăteau o turță făcută numai din sare, făină și apă. Înainte de a se culca în seara de Sf. Andrei, fetele măneau această turță și pe cine visau în acea noapte, acela le era hărăzit să le fie soț.

În folclorul religios românesc, **Arhanghelul**

Viata românilor între tradiții și obiceiuri străvechi

Mihail este un personaj mai venerat în comparație cu **Arhanghelul Gavriil**. El poartă, uneori, cheile raiului, este un înfocat luptător împotriva diavolului și veghează la capul bolnavilor, dacă acestora le este sorțit să moară, sau la picioarele lor, dacă le este hărăzit să mai trăiască. De multe ori îl întâlnim alăturându-se **Sfântului Ilie**, atunci când

numeroase mesaje și simboluri ale unei străvechi spiritualități românești. El s-a păstrat asociindu-se cu celebrarea marelui eveniment creștin care este **Nașterea Domnului Iisus Hristos**. În ajunul Crăciunului, pe inserat, în toate satele din țară, începe colindatul. Copiii cu steaua vestest Nașterea Domnului și sunt primiți cu bucurie de gaz-

acesta tună și trăsnește, sau orânduiește singur grindina, cu tunul. El ține și ciușia în frâu, asemănător **Sfântului Haralambie**. În trecut, în societatea tradițională bucovineană, Arhanghelii erau sărbătorii pentru că „ei sunt păzitorii oamenilor de la naștere și până la moarte, rugându-se lui Dumnezeu pentru sănătatea acestora”. Arhanghelii asistau și la judecata de apoi, sunt patroni ai casei, ard păcatele acumulate de patimile omenești firești și purifică, prin post, constiințele. În zonele muntoase, în care Arhanghelii erau celebrați și ca patroni ai oilor, stăpânii acestor animale făceau o turță mare din făină de porumb, numită „turta arșierilor” (arșierii fiind berbeci despărțiți de oi), ce era considerată a fi purtătoare de fecunditate. Aceasta turță se arunca în dimineața zilei de 8 noiembrie în tarla oilor, odată cu slobozirea interu a berbecilor. Dacă turta cădea cu fața în sus era semn incurajator, de bucurie în rândul ciobanilor, considerându-se că în primăvară toate oile vor avea miei, iar dacă turta cădea cu fața în jos era mare supărare.

Sfântul Nicolae: Decembrie vine apoi cu sărbătoarea, atât de așteptată de copii, a Sfântului Nicolae. Câți dintre noi nu am așteptat cu înfrigurare dimineața de 6 decembrie pentru a se uita dacă Moșul a lăsat ceva în ghetele pregătite de cu seară? Acest obicei al darurilor aduse de **Moș Nicolae**, s-a implementat mai mult la oraș. Este posibil să fie un împrumut din țările catolice, unde Moș Crăciun este cel care pune daruri în ghetete sau ciorapi anume pregătiți. Copiii din România li se poate întâmpla ca Moș Nicolae să aducă și câte o vârguță (pentru cei obraznici). Rolul de ocrotitor al familiei cu care a fost investit de religia ortodoxă Sfântul Nicolae îi dă dreptul să intervină în acest fel în educația copiilor. Povestea lui Moș Crăciun începe cu un bătrân numit Sfântul Nicolae, episcopul din Myra. Se spune că îl posedă puteri magice și a murit în 340 a.H. și a fost îngropat în Myra. Târziu, în secolul XI, soldații religioși din Italia au luat rămășițele sfântului cu ei înapoi în Italia. Ei au construit o biserică în memoria lui, într-un oraș port din sudul Italiei. Curând, pelerinii creștini din toată lumea au venit să viziteze Biserica Sfântului Nicolae. Ei au luat legenda lui Moș Nicolae în locurile lor natale. Legenda s-a răspândit în toată lumea și a luat caracteristicile fiecărei țări. O altă poveste legată de Sf. Nicolae este aceea că acesta ar fi fost un rege care la un moment dat și-ar fi împărțit averea copiilor, de aici și obiceiul să primească cadouri copiilor în noaptea de Moș Nicolae.

Colindatul: Pentru cea mai așteptată sărbătoare din decembrie, Crăciunul, români au apelat în egală măsură la tradiție, știind și acceptate și obiceiuri mai recente. Obiceiul colindatului a înglobat în el nu numai cântec și gest ritual, ci și

dele care îi răsplătesc cu mere, nuci și colaci. Băieții mari, flăcăii, merg cu „Viflaimul”, adică își asumă niște roluri: Irod, magii, păstori. Ei umblă pe la casele oamenilor și susțin un mic spectacol în urma căruia sunt răsplățiți, în majoritatea cazurilor cu bani.

Anul nou: Pentru cel mai important moment, trecerea în noul an, pregătirile se reiau. În săptămâna dintre Crăciun și Anul Nou, în toate satele cetelile de flăcăi se pregătesc pentru „urât”, sistem complex de datini și obiceiuri. Pe inserat, în ajunul anului sunt așteptați să apară „Ursul”, „Capra”, „Bunghierii”, „Căiutii”, „Malanca”, „Jieni”, „Mascății”, „Plușorul”, „Sorcovă” etc.

Concretizarea spectaculoasă a unor mituri antice legate de simbolistica animalelor, aceste manifestări reprezintă o modalitate originală de exprimare a arhaicelor asociații rituale dintre animale și cultul cvasiuniversal al soarelui. Faptul că aceste obiceiuri se practică la cumpăna dintre ani este justificat de simbolistica zilei de 31 decembrie care în gândirea populară reprezintă data morții dar și a renașterii ordinii cosmice. Structura ceremonială a obiceiului este în același timp plină de forță și vitalitate. Muzica și dansul remarcabile prin virtuozitate și dinamism, mâștile plene de expresivitate, alcătuiesc un spectacol unic. Când se apropie miezul nopții către noul an, tărâni obișnuiesc să prevadă cum va fi vremea în anul ce vine. Se folosesc de foile unei cepe mari pe care le desprind și le așează în ordine, numindu-le după lunile anului. În fiecare din ele pun puțină sare. A doua zi, de **Sfântul Vasile**, cel ce dezleagă vrăjile și făcăturile, ei vor verifica cât lichid a lăsat sarea topită în fiecare foaie. Așa vor ști (pentru că în mod misterios cantitățile sunt diferite) dacă vor avea secetă sau ploaie și în ce lună anume.

Mărțișor și Baba Dochia: Mărțișor este denumirea populară a lunii Martie, luna echinocțiului de primăvară și a **Anului Nou Agrar**, dedicată zeului Mars și planetei Marte. Mărțișorul este, în tradiția populară, o funie formată din zilele săptămânii și lunile anului adunate și răscucite într-un șnur bicolor, simbolizând iarna și vara, făcută cadou la 1 Martie. La sfârșitul secolului XIX, Mărțișorul era primit de copii, fete și băieți, fără deosebire, de la părinți. În dimineața zilei de 1 martie, înainte de răsăritul soarelui. Mărțișorul, de care se agată o monedă metalică de argint și, uneori, de aur, se purta legată la mână, ulterior prins în piept sau la gât. El era scos, în raport de zona etnografică, la o anumită sărbătoare a primăverii (**Macinică, Florii, Paște, Arbinden**) sau la înflorirea unor arbuști și pomi fructiferi. Se credea că purtătorii Mărțișorului nu vor fi pârliți de soare pe timpul verii, că vor fi sănătoși și frumoși ca florile, plăcuți și dragăstoși, bogați și norocoși, ferți de

boli și de deochi. Obiceiul Mărțișorului este o secvență a unui scenariu ritual de înnoire a timpului și anului, primăvara, la nașterea și moartea simbolică a **Dochiei**, divinitate agrară și maternă care moare și renaște simbolic la noua martie, echinocțiul de primăvară în Calendarul Iulian (stil vechi). În raport cu scurgerea anuală a timpului, Dochia se numește **Drăgaica**, sau **Sinziana** la 24 iunie, **Maica Precista** la 8 septembrie, **Vinerea Mare** la 14 octombrie, devenind „baba”, după ce a fost, rând pe rând, copila, tânăra, matură. Dochia păstrează, împreună cu metamorfozele ei calendaristice, amintea **Marii Zeite**, (Terra Mater) și este identificată cu **Diana** și **Iuno** din Panteonul roman, cu **Hera** și **Artemis** din Panteonul grecesc.

Paștile: E sămbăta Mare a Paștilor. Femeile au terminat de dereticat prin case, ouăle au fost „împreștrite”, „înroșite”, cele mai frumoase au fost puse deoparte pentru a fi ciocnite chiar în ziua de Paști. Ouăle încondeiate sunt și obiceiul unei tradiții practice în satele bucovinene, în Duminică Paștelui. **„Udatul”** sau **„stropitul”** este un obicei prin care feciorii urează fetelor, când le stropesc cu apă, sănătate și prosperitate, iar ele îi răsplătesc cu ouă „muncite”, simbol al unei afecțiuni reciproce. Oul devine în cadrul acestui obicei un însemn plurivalent, el exprimând nu numai sentimentele fetei, ci și talentul său de a reda aceste trăiri, în limbajul străvechi al semnelor plastice. Oul roșu apară recoltele de ploaia cu piatră. În mod special, pentru ca podgoriile să rodească, să fie ferite de calamități naturale, agricultorii îngroapă un ou roșu în vie. Primul ou se vopșete în roșu închis și se numește **„norocul copiilor”** sau **„merisor”**. Acest ou se păstrează în camera copiilor, ca să-i apere de rele. **„Merisorul”** este purtat de acestea la examene, ca talisman, sau se pune la ceas de cumpănă la capătul copilului bolnav. Ouăle roșii și cele albastre se mai numesc și **„dragostea fetelor”**; tot din strămoși se spune că orice fată care vrea să aibă noroc va păstra în camera sa nouă ouă vopșite în aceste culori.

Există o datină veche pentru sporul și sănătatea familiei. Într-un lighean se pun un ou roșu, în unele locuri chiar două, și o monedă de argint. Deasupra se toarnă apă proaspătă (neincepută), adusă chiar atunci de la fântână. Toți ai casei se spală rând pe rând, dându-și fiecare cu oul roșu peste obraz și zicând: **„Să fu sănătos (sănătoasă) și obrazul să-mi fie roșu ca oul; toți să mă dorească și să mă aștepte, așa cum sunt așteptate ouăle în zile de Paști”**. După aceea, luând fiecare piesa de argint în mână și dând cu dansa de asemenea peste față, zice: **„Să fu măndru (mândră) și curat(a) ca argintul”**. Fetele mai adaugă și cuvintele: **„Să trec la joc (dans) din mână în mână ca și banul; să fu ușoară precum cojile de ouă, care trec plutind pe apă”**. Multe femei și fete își dau cu oul pe față, fiindcă ar dori ca fața să le fie totdeauna netedă și curată. În unele locuri se pun în lighean și crențute de busuioac. Se zice că aici ce se spală astfel vor fi onorați precum busuioacul. Pentru ca dorințele mării să se împlinească, este bine ca orice credincios să meargă la nouă biserică și să împartă nouă ouă roșii la nouă copii săraci. Fetele dom cu oul roșu în sân, ca să fie frumoase ca oul roșu tot timpul anului.

Simbol al Învierii lui Iisus Hristos, ouăle de Paști sunt în același timp o promisiune a Învierii pentru toți morții. În acest sens trebuie înțeles obiceiul – întâlnit pe întreg teritoriul românesc – de a împărți pentru morți (în unele zone de a peste mormânt) în zilele de Paști, ouă. În noaptea de Înviere o persoană a casei care participă la slujba de Înviere duce un coș cu bunătăți (câte o bucată din ce a pregătit pentru masa de Paște) pentru a fi sfințite. Nimeni nu mănâncă nimic până nu se gustă din coș și din paharul cu paști.

În prima zi de Paști, toată lumea din sat merge la biserică pentru a trage clopotele. De la cel mai mic la cel mai bătrân, toți trag clopotele pentru a fi alungate spiritele și lucrurile rele din sat. În ajunul zilei de **Sf. Iile**, fetele se duceau noaptea pe ogoarele semănate cu căneapă (cănepști), se dezbrăcau și, goală, se tăvăleau prin cultură, apoi se îmbrăcau și se întorceau acasă. Dacă, în noaptea dinspre Sfânt-Ilie, visau căneapă verde era semn că se vor mărita cu flăcăi tineri și frumoși iar dacă visau căneapă uscată se zicea că va vor mărita cu oameni bătrâni. În dimineața acestei zile se culegeau plante de leac, în special busuioac, ce erau puse la uscat în podurile caselor, sub streșini sau în cămări. Tot acum se culegeau și plantele întrebunțate la vrăji și farmece. Femeile duceau în această zi busuioac la biserică pentru a fi sfințit după care, întoarse acasă, îl puneau pe foc iar cenușa rezultată o foloseau în scopuri terapeutice atunci când copiii lor făceau bube în gură. Nu era voie să se consume mere până la 20 iulie și nici nu era voie ca aceste fructe să se bată unul de altul, pentru a nu bate grindina, obicei păstrat și astăzi. În această zi, merele (fructele lui Sfânt-Ilie) se duc la biserică pentru a fi sfințite, crezându-se că numai în acest mod ele vor deveni mere de aur pe lumea cealaltă.

BIBLIOGRAFIE

1. Ion Ghinoiu, *Mici enciclopedii de tradiții românești*, Ed. Enciclopedică, 2001
2. C. Brăiloiu, *Sărbători și obiceiuri*, Ed. Enciclopedică, 2002
3. M. Mitroiu, *Obiceiuri și tradiții de Crăciun*, Ed. Autorul, 2004.